

سوال

من شخصی زودخشم هستم که بسیار سوگند یاد می‌کنم و بسیاری از قسم‌هایی را که خورده‌ام می‌شکنم و نمی‌دانم چقدر كفارة قسم بر عهده من است و شماره آن را به خاطر ندارم و می‌خواهم كفاره‌هایی را که بر عهده دارم ادا کنم. چه کار باید بکنم؟ و آیا جایز است که كفارة قسم به صورت یک وعده ناهار برای خانواده و خویشاوندان باشد؟ و آیا قسم به طلاق در صورت شکسته شدن قسم، موجب كفاره می‌شود؟ با علم به اینکه نیت هنگام قسم به طلاق مشخص نیست، اما به گمان غالب قصد طلاق نبوده است.

پاسخ مفصل

الحمد لله.

اولاً:

زیاد قسم خوردن مکروه است؛ به دلیل فرموده الله تعالی: **وَلَا تُطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ** [القلم: ۱۰] (و از هر سوگندخورنده پستی اطاعت مکن)، و این نکوهشی برای اوست که کراهت فعلش را می‌رساند، همانطور که ابن قدامه رحمه الله گفته است. (المغنی: ۱۳/۴۳۹).

ثانیاً:

کسی که قسم‌های متعددی خورده و آن‌ها را شکسته و برای هیچ‌کدام كفاره نداده است، دو حالت دارد:

حالت اول: اینکه قسم‌ها بر سر یک چیز واحد باشد، مانند اینکه بگوید: «والله سیگار نمی‌کشم»، سپس قسم را بشکند و كفاره ندهد، و دوباره به همین شکل قسم بخورد. بر این شخص یک كفاره لازم است.

حالت دوم: اینکه قسم‌ها بر سر کارهای مختلف باشد، مانند اینکه بگوید: «والله نمی‌نوشم»، «والله نمی‌پوشم»، «والله به فلان جا نمی‌روم»، و همه آن‌ها را بشکند و برای هیچ‌کدام كفاره ندهد. آیا یک كفاره بر او لازم است یا چند كفاره؟ در این مورد میان فقها اختلاف نظر وجود دارد، و جمهور علما بر تعدد كفاره هستند. و این صحیح است؛ زیرا این‌ها قسم‌هایی بر سر کارهای مختلف هستند و هر قسمی به خودی خود مستقل است.

بنگرید به: «المغنی» (۹/۴۰۶).

از شیخ ابن باز رحمه الله سوال شد: من جوانی هستم که بیش از سه بار به الله قسم خورده‌ام که از یک کار حرام توبه کنم، سوال من این است: آیا بر من یک کفاره واجب است یا سه کفاره، و کفاره من چیست؟

ایشان چنین پاسخ دادند: «بر تو یک کفاره واجب است، و آن خوراک دادن به ده مسکین یا پوشاندن لباس به آنان یا آزاد کردن یک برده است، و هر کس نتوانست، سه روز روزه بگیرد؛ به دلیل فرموده خداوند متعال: لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ [المائدة: ۸۹] (الله شما را به خاطر سوگندهای بیهوده‌تان مؤاخذه نمی‌کند، ولی شما را در برابر سوگندهایی که [از روی قصد] یاد می‌کنید، مؤاخذه می‌نماید؛ پس کفاره آن، خوراک دادن به ده بینوا از خوراکی‌های میانه‌ای است که به خانواده‌تان می‌خورانید، یا لباس پوشاندن به آنان، یا آزاد کردن یک برده است؛ و هر کس [هیچ یک از اینها را] نیافت، سه روز روزه بگیرد. این، کفاره سوگندهای شماست، آنگاه که سوگند یاد کردید؛ و سوگندهایتان را حفظ کنید). و به همین ترتیب هر قسمی بر انجام یک کار واحد یا ترک یک چیز واحد، حتی اگر تکرار شود، تنها یک کفاره دارد، البته در صورتی که برای قسم اول کفاره نداده باشد. اما اگر برای قسم اول کفاره داده باشد و سپس قسم را تکرار کند، در صورت شکستن آن، کفاره دومی بر او واجب است، و همینطور اگر برای بار سوم آن را تکرار کند و برای دومی کفاره داده باشد، کفاره سومی بر او واجب است.

اما اگر قسم‌ها را بر کارهای متعدد یا ترک کارهای متعدد تکرار کند، بر هر قسمی یک کفاره بر او واجب است، مانند اینکه بگوید: به الله سوگند با فلانی صحبت نمی‌کنم، والله فلان غذا را نمی‌خورم، والله به فلان جا سفر نمی‌کنم، یا بگوید: والله با فلانی صحبت خواهم کرد، و به الله قسم او را خواهم زد، و مانند اینها.

و مقدار واجب در خوراک دادن برای هر مسکین، نصف صاع از قوت غالب (غذای اصلی) آن شهر است که تقریباً یک و نیم کیلوگرم می‌شود.

و در لباس، چیزی است که برای نماز کفایت کند، مانند یک پیراهن [بلند که بتوان در آن نماز خواند یا پیراهن و شلوار طبق عرف جامعه] یا یک لنگ و ردا. و اگر آنان را برای شام یا ناهار دعوت کند، به دلیل عمومیت آیه کریمه‌ای که ذکر شد، کفایت می‌کند. والله ولی التوفیق». (مجموع فتاوی شیخ ابن باز: ۲۳/۱۴۵).

ثالثاً:

اگر تعداد قسم‌ها را به یقین نمی‌دانی، باید تلاش کنی که آن را به تقریب تخمین بزنی، سپس به تعداد تقریبی آن – اگر بر سر چیزهای مختلف بوده‌اند – کفاره بدهی تا به گمان غالب بررسی که آنچه بر تو واجب بوده را ادا کرده‌ای.

رابعاً:

اگر خویشاوندان فقیر و مسکین هستند و ده نفر از آنان را به ناهار یا شام دعوت کنی، این کار به جای کفاره یک قسم کفایت می‌کند، چه آنان را در یک مجلس دعوت کنی یا در اوقات مختلف.

کسی که توانایی آزاد کردن برده یا خوراک دادن یا لباس دادن را ندارد، سه روز روزه می‌گیرد، همانطور که در آیه کریمه گذشت.

خامساً:

قسم به طلاق امر بزرگی است و بنا بر قول جمهور فقها، شکستن آن موجب وقوع طلاق می‌شود، و به همین دلیل باید از آن به شدت پرهیز کرد.

و برخی از اهل علم معتقدند که در این مورد باید به نیت قسم‌خورنده رجوع کرد، پس اگر نیتش تهدید یا تشویق یا منع یا تصدیق یا تکذیب بوده و سپس قسم را شکسته است، بر او کفاره قسم واجب است، و اگر نیتش طلاق بوده، طلاق واقع می‌شود، و هر کس به نیت خود آگاه‌تر است. و اگر یکی از این دو امر بر گمانش غالب شد، باید به آنچه بر گمانش غالب است عمل کند.

والله أعلم.